

Asia: OM 21/41/2016

Työryhmän ehdotus hallituksen esitykseksi laiksi henkilötietojen käsittelystä rikosasioissa ja kansallisen turvallisuuden ylläpitämisen yhteydessä

1 LUKU. YLEISET SÄÄNNÖKSET

Kommentit ehdotetun lain 1 lukuun

Oikeusministeriö on pyytänyt Poliisihallitukselta lausuntoa työryhmän ehdotuksesta hallituksen esitykseksi laiksi henkilötietojen käsittelystä rikosasioissa

ja kansallisen turvallisuuden ylläpitämisen yhteydessä (Oikeusministeriön julkaisu 52/2017, OM 21/41/2016, OM005:00/2017).

Poliisihallituksen lausunto on jaoteltu lausuntopyynnön mukaisiin väliotsikoihin. Poliisihallitus on pyytänyt lausuntoja kaikilta alaisiltaan poliisiyksiköiltä

ja lausuu koko poliisihallinnon puolesta. Lausuntoon on sisällytetty myös oikeusministeriön erikseen keskusrikospoliisilta pyytämä lausunto.

Laki henkilötietojen käsittelystä rikosasioissa ja kansallisen turvallisuuden ylläpitämisen yhteydessä

Työryhmä ehdottaa, että säädetään uusi laki henkilötietojen käsittelystä rikosasioissa ja kansallisen turvallisuuden ylläpitämisen yhteydessä. Kyseessä olisi yleislaki, jonka sääntelystä voitaisiin erityislainsäädännössä poiketa. Yleislaille pantaisiin täytäntöön Euroopan unionin tietosuojalainsäädännön uudistuksen osana annettu ns. rikosasioiden tietosuojadirektiivi (direktiivi (EU) 2016/680).

Lakia sovellettaisiin poliisin, syyttäjien, tuomioistuinten, Tullin, rajavalvontaviranomaisten ja muiden toimivaltaisten viranomaisten käsitellessä henkilötietoja, kun kysymys on rikoksen ennalta estämisestä, paljastamisesta, selvittämisestä tai syyteharkintaan saattamisesta, rikokseen liittyvistä

syytetoimista, rikosasian käsittelemisestä tuomioistuimessa, rikosoikeudellisen seuraamuksen täytäntöön panemisesta taikka yleiseen turvallisuuteen

kohdistuvilta uhkilta suojelemisesta tai tällaisten uhkien ehkäisemisestä.

Työryhmä ehdottaa lisäksi, että lakia sovellettaisiin myös Puolustusvoimien, poliisin ja Rajavartiolaitoksen käsitellessä henkilötietoja kansallisen turvallisuuden ylläpitämisen yhteydessä. Tältä osin kyse olisi kansallisesta ratkaisusta, sillä direktiivi ja yleinen tietosuoja-asetus eivät tule sovellettavaksi

näissä tilanteissa.

Työryhmä ehdottaa myös eräitä direktiivin kansalliseen täytäntöönpanoon liittyviä tarkistuksia oikeusministeriön hallinnonalan lainsäädäntöön. Ehdotetun

lainsäädännön on tavoitteena tulla voimaan 6 päivänä toukokuuta 2018.

Poliisihallitus pitää esitystä lähtökohdiltaan hyvänä ja toteutustapaa tarkoituksenmukaisena, sekä tavoitteiltaan oikeana. Yhtenäiset yleislain säännökset

kaikille rikosprosessiketjun toimijoille on omiaan yhtenäistämään käytäntöjä ja henkilötietojen käsittelsäännösten tulkintaa.

1 LUKU. YLEISET SÄÄNNÖKSET

Lakiehdotuksen soveltamisalasäännöksessä (1 §) käytetään yksikkömuotoa rikoksen käsitteestä. Tämä poikkeaa sekä direktiivistä, että kansallisesta lainsäädännöstä. Poliisihallitus esittää monikkomuodon "rikosten" käyttöä rikosasioiden tietosuojadirektiivin 1 artiklaa sekä poliisilain 1 luvun 1

§:ää vastaavasti. Samalla se paremmin kuvaisi poliisin tehtäviä kuin yksittäiseen rikokseen kytketty sanamuoto. Terminologia olisi tältä osin yhtenäistettävä

muuallekin lakiehdotuksessa.

Poliisihallitus pitää valittua yleislain lähtökohtaa pääosin hyvänä (2 §). Viranomaistoiminnassa suoritettavasta henkilötietojen käsittelystä on tarkoituksenmukaista säätää viranomaiskohtaisissa erityislaeissa kyseisen viranomaistoiminnan erityistarpeet huomioiden. Erityisesti keskusrikospoliisin

esiintuomalla tavalla on syytä korostaa, että kansallinen turvallisuus muodostuu eri viranomaisten toimialakohtaisista osista, joilla saattaa olla tietyissä

tilanteissa tiivis yhteys: esimerkiksi kansainvälisesti on havaittu, että vakaviin terrori-iskuihin syyllistyneillä on ollut taustallaan tavanomaisia rikoksia.

Näin ollen on tärkeää, että viranomaisten erityislait tukevat toisiansa ja mahdollistavat tehokkaan tietojen käsittelyn erityisesti tietojen vaihdon

osalta. Tämä konkretisoituu PTR -viranomaisten yhteistoiminnassa. PTR -viranomaiselle saattaa kertyä muista kuin rikostorjuntatehtävistä henkilötietoa,

jotka voivat olla merkityksellisiä rikosten estämisessä, toiminnan suuntaamisessa ja uhkien torjunnassa. Tästä syystä on tärkeää, että lainvalmisteluissa

huomioidaan se, ettei mahdollinen yleisen tietosuoja-asetuksen soveltamisalaan kuulumisen aiheuta viranomaisten suorittamalle henkilötietojen

käsittelylle perusteettomia rajoituksia.

Ehdotettu laaja erityislainsäädännön käyttö yhdistettynä suoraan sovellettavaan tietosuoja-asetukseen johtaa kuitenkin tietosuojasäännösten hajautumiseen

moniin eri tason yleis- ja erityislakeihin (vähintään 4 eri säädöstä poliisin perustoiminnassakin ja osin jopa 6 eri säädöstä henkilötietojen käsittelystä).

Ehdotettu sääntelymalli pirstaloi entisestään poliisin henkilötietojen käsittelyyn kohdistuvaa sääntelyä.

Lisäksi eri täytäntöönpano lakien valmistelua on tehty rinnakkain, eikä yhtenäistämistä ole välttämättä ennätetty kaikilta osin tehdä. Jatkovalmistelussa

säännösten yhdenmukaistamiseen on kiinnitettävä erityistä huomioita jotta niiden yhtäaikainen soveltaminen olisi mahdollisimman sujuvaa.

Kommentit määritelmistä (3 §)

Ehdotetun määritelmäsäännöksen mukaan (3 §:n 1 momentin 7 kohta) henkilötietojen käsittelijällä tarkoitettaisiin ehdotuksen mukaan luonnollista

henkilöä tai oikeushenkilöä, viranomaista, virastoa tai muuta elintä, joka käsittelee henkilötietoja rekisterinpitäjän lukuun. Poliisihallitus esittää, että

vähintään perusteluissa selkiytetään henkilötietojen käsittelijän suhdetta toimivaltaisen viranomaisten omaan henkilökuntaan. Terminologia johtaa

helposti virheelliseen käsitykseen siitä, että viraston omat tietojärjestelmän käyttäjät olisivat henkilötietojen käsittelijöitä lain tarkoittamalla tavalla.

Määritelmäsäännöksen 9 kohdan mukaan henkilötietojen tietoturvaloukkauksella tarkoitetaan tietoturvallisuutta koskevien säännösten rikkomista, josta seuraa siirrettyjen, tallennettujen tai muuten käsiteltyjen henkilötietojen vahingossa tapahtuva tai oikeudeton tuhoaminen, häviäminen, muuttaminen,

luvaton luovuttaminen tai pääsy tietoihin. Muotoilu ei vastaa direktiivin määritelmää (3 artiklan 11 kohta), jossa ei ole lainkaan edellytystä

säännösten rikkomisesta.

Poliisihallitus esittää määritelmän yhdenmukaistamista direktiivin kanssa tältä osin. Nyt esitetty muotoilu johtaa tietoturvaloukkausten merkityksen

kapenemiseen huomattavasti; esim. pelkkä säännösten rikkominen ilman seurausta ei täytä määritelmää ja jos taas seuraus syntyy, vaikka säännöksiä

on noudatettu, ei kyseessä silloinkaan olisi henkilötietojen tietoturvaloukkaus.

Ehdotetun 3 pykälän 12 kohdan mukainen biometrinen tietojen määritelmä on asianmukainen. Säännöksen yksityiskohtaisissa perusteluissa (s. 60)

kuitenkin liian yksioikoisesti todetaan, että biometrisiä tietoja olisivat esimerkiksi kasvokuvat ja sormenjälkitiedot. Poliisihallitus esittää, että perusteluihin

lisätään tietosuoja-asetuksen johdantolauseen 51 mukaisesti se, että valokuvien käsittelyä ei olisi automaattisesti katsottava henkilötietojen

erityisryhmien käsittelyksi. Valokuvat kuuluvat biometrinen tietojen määritelmän piiriin ainoastaan siinä tapauksessa, että niitä käsitellään erityisin

teknisin menetelmin, jotka mahdollistavat luonnollisen henkilön yksilöllisen tunnistamisen tai todentamisen.

Poliisihallitus esittää että direktiivissä oleva profiloinnin määritelmä otetaan lakiin selkeyden vuoksi. Keskusrikospoliisin esille tuomalla tavalla poliisin työssä profiloinnilla on tarkoitettu rikoksen tai rikoksen tehneiden tunnistamista henkilötietojoukosta esimerkiksi liikkumisen, sijainnin tai annettujen

kuvausten perusteella. Poliisin työn selkiyttämiseksi esitetään harkittavaksi, tulisiko perusteluissa määritellä selkeästi, mitä profilointi ei ole. Tällöin kyseessä

voisi olla kohdevalinta tai -torjunta, jossa henkilötietojoukosta pyrittäisiin löytämään ennakkoon tekijöitä, joiden perusteella toimenpiteitä

suunnattaisiin.

2 LUKU. HENKILÖTIETOJEN KÄSITTELYN YLEISET EDELLYTYKSET

Kommentit ehdotetun lain 2 lukuun

Ehdotetun 7 §:n (virheettömyysvaatimus) mukaan käsiteltävien henkilötietojen tulee olla virheettömiä ja käsittelyn tarkoitus huomioon ottaen päivitettyjä.

Poliisihallituksen näkemyksen mukaan virheettömyysvaatimuksen muotoilu on tarpeettoman ehdoton. Direktiivin ei edellytä kyseisen kaltaista tiukennusta voimassaolevaan oikeustilaan (vrt. henkilötietolaki 9.2 §), sillä 4 artiklan 1 d kohdan mukaisesti "on toteutettava kaikki kohtuulliset toimenpiteet sen varmistamiseksi, että käsittelyn tarkoituksiin nähden virheelliset tiedot poistetaan tai oikaistaan viipymättä;". Virheettömyysvaatimus ei käytännössä voi edes olla ehdoton ja tekisi myös erikseen säädetty tiedon korjaamista koskevat säännökset tarpeettomiksi.

Asiaa on säännöksen perusteluissa selkiytetty, mutta tarpeettomien tulkintaongelmien välttämiseksi Poliisihallitus esittää säännökseen lisättävän vähintään

direktiivin mukainen lisämääre tai vaihtoehtoisesti harkittava mahdollisuutta sisällyttää voimassa olevan henkilötietolain 9.2 §:n mukainen muotoilu: "Rekisterinpitäjän velvollisuutta arvioitaessa on otettava huomioon henkilötietojen käsittelyn tarkoitus sekä käsittelyn merkitys rekisteröidyn yksityisyyden suojalle."

Virheettömyysvaatimuksen tulkinnassa on muistettava, että erityisesti tiedustelutieto on perusolemukseltaan epävarmaa tietoa, jonka virheettömyydelle

ei voida asettaa samanlaisia edellytyksiä kuin esimerkiksi pakkokeinokirjauksille tai henkilökortti- ja passitiedoille. Selvää on, että tiedon mahdollisimman

hyvä laatu on tavoite myös poliisityössä jo toiminnan tuloksellisuuden kannalta katsottuna.

Ehdotetun lain 8 §:n 2 momentissa on säädetty, että tosiseikkoihin perustuvien henkilötietojen erottamiseksi henkilökohtaisiin arvioihin perustuvista

henkilötiedoista on toteutettava kaikki kohtuulliset toimenpiteet. Jos henkilö syötetään tiedustelujärjestelmään sillä perusteella, että hänen voidaan olettaa

syyllystyvän rikokseen, on kyse subjektiivisesta arviosta. Toisaalta esimerkiksi yhteydenpito toiseen henkilöön on reaali maailman havaintoihin tai

televalvontatietoihin perustuva tosiseikka. Poliisihallitus esittää, että lakiehdotuksen perusteluissa kuvattaisiin tarkemmin, mitkä ovat ne laissa tarkoitetut

kohtuulliset toimenpiteet, joilla mainitut henkilötiedot erotetaan toisistaan.

Poliisihallitus esittää tulkintojen yhdenmukaistamista varten harkittavaksi tulisiko erityisiä henkilötietoryhmiä koskevan käsittelyn säännöksen (11 §)

perusteluissa antaa esimerkkejä tilanteista, joissa erityisten henkilötietojen käsittely on välttämätöntä, on kysymys henkilön elintärkeistä eduista tai

henkilö on tehnyt toimenpiteitä, joiden tuloksena hänen tietonsa ovat tulleet julkisiksi. Lisäksi olisi tarpeen avata perusteluissa, mitä välttämättömyys

edellytyksellä tarkoitetaan.

Ehdotetun lain 11.2 §:n mukaisen käsitteen "luonnollisen henkilön elintärkeä etu" suhde kansallisessa lainsäädännössä käytettyyn ilmaisuun "erittäin

tärkeä yksityinen etu" tulisi avata vähintään yksityiskohtaisessa perusteluissa jollei sitä ole mahdollista käyttää suoraan, jotta saadaan sen mukaiset

vakiintuneet tulkinnat käyttöön.

3 LUKU. REKISTERINPITÄJÄ JA HENKILÖTIETOJEN KÄSITTELIJÄ

Kommentit ehdotetun lain 3 lukuun

Ei lausuttavaa

4 LUKU. REKISTERÖIDYN OIKEUDET

Kommentit ehdotetun lain 4 lukuun

Ehdotetun 23 §:n 2 momentin mukaan se, joka haluaa tarkastaa itseään koskevat tiedot 1 momentissa tarkoitettulla tavalla, voi esittää tätä tarkoittavan pyynnön rekisterinpitäjälle omakätisesti allekirjoitetulla asiakirjalla tai sitä vastaavalla varmennetulla tavalla tai henkilökohtaisesti rekisterinpitäjän luona. Säännöksen perusteluissakaan ei selkiytetä miten tarkastusoikeuttaan käyttävä henkilö tulisi tunnistaa.

Poliisihallitus katsoo että ainakin poliisin osalta henkilön tunnistamista tarkastusoikeuden toteuttamisen yhteydessä on syytä täsmentää. Vähintään

täsmentäminen on tehtävä poliisia koskevassa erityislainsäädännössä, mutta Poliisihallitus pitäisi parempana tunnistamista koskevien säännösten

ottamista rikosasioiden henkilötietojen käsittelyä koskevaan yleislakiin.

Voimassa olevan poliisin henkilötietolain 44.2 §:n mukaista pyynnön esittämistä henkilökohtaisesti rekisterinpitäjälle samalla henkilöllisyys todistaen

voitaisiin täydentää riittävän vahvan sähköisen tunnistamisen vaatimuksilla. Poliisin tietojen joutumisella väärälle henkilölle tarkastusoikeuden toteuttamisen yhteydessä voi olla vakavia seurauksia rekisteröidylle, minkä vuoksi laissa on syytä selkeästi olla vaatimukset riittävän vahvasta tunnistamisesta.

Ehdotetun 27.2 §:n mukaan jos henkilötietoja on oikaistu tai poistettu taikka niiden käsittelyä on rajoitettu, rekisterinpitäjän on ilmoitettava asiasta niille

vastaanottajille, joille rekisterinpitäjä on luovuttanut kyseisiä tietoja. Säännöksessä käytetty ilmaisu "oikaistu tai poistettu" johtaa helposti virheellisen

tulkintaan siitä, että kaikista oikaisuista ja poistoista on ilmoitettava vastaanottajille.

Direktiivin 16 art. 6 kohdan mukainen ilmoitusvelvollisuus on kuitenkin rajattu tapauksiin, joissa henkilötietoja on oikaistu tai poistettu taikka käsittelyä

on rajoitettu 1, 2 ja 3 kohdan nojalla. Tällöin normaaleista direktiivin 5 artiklan mukaisesti säädettyistä poistoista määräaikojen jälkeen ei tarvitse

ilmoittaa, eikä kansallisesti tulisi ainakaan laajentaa ilmoitusvelvollisuutta näihin. Poliisihallitus esittää säännöksen sanamuodon täsmentämistä joko

viittaamalla ehdotetun lain 25 pykälään tai vaihtoehtoisesti selkiyttämällä tulkintaa vähintään perusteluissa.

Ehdotetun lain 28 §:n 1 momentin 3 kohdan mukaan rekisteröidyn oikeuksia voidaan rajoittaa, jos se rekisteröidyn oikeudet huomioon ottaen on oikeasuhtaista ja välttämätöntä yleisen turvallisuuden suojelemiseksi. Poliisihallitus ehdottaa, että kyseistä kohtaa muutettaisiin siten, että siinä mainittaisiin

myös yleisen turvallisuuden lisäksi poliisitoiminnan kannalta keskeinen käsite yleinen järjestys tai vähintään perusteluissa selvennetään yleisen

turvallisuuden käsitteen kattavan kansallisen terminologian mukaisen yleisen järjestyksen ja turvallisuuden.

Saman säännöksen 5 kohdan mukaan rekisteröidyn tarkastusoikeutta voidaan muun muassa rajoittaa, jos se on oikeasuhtaista ja välttämätöntä

muun muassa muiden henkilöiden oikeuksien suojaamiseksi. Kyseiseen kohtaan sisältynee ainakin tärkeimmät henkilön oikeushyvät, kuten henki ja

terveys. Lakiehdotuksen perusteluissa ei ole kuitenkaan määritelty, mitä kyseinen lain kohta tarkoittaa. Sisältöä olisi syytä avata yksityiskohtaisissa

perusteluissa.

Poliisihallitus korostaa, että ehdotettua 28 §:ää vastaan sisältöinen rekisteröidyn oikeuksien rajoittamissäännös tarvittaisiin myös valmistelussa olevaan

yleiseen tietosuojalakiin. Muussa tapauksessa voi poliisille tietoja luovuttavien yksityisten toimijoiden (esim. pankit) tietoihin kohdistuvien tarkastusoikeuspyyntöjen kautta paljastua poliisiin olevan kiinnostunut heistä. Tämä voisi vaarantaa esitutinnan tai muiden poliisin toimenpiteiden tarkoituksen.

5 LUKU. TIETOTURVALLISUUS

Kommentit ehdotetun lain 5 lukuun

Ei lausuttavaa

6 LUKU. TIETOSUOJAVASTAAVA

Kommentit ehdotetun lain 6 lukuun

Ei lausuttavaa

7 LUKU. HENKILÖTIETOJEN SIIRROT KOLMANSIIN MAIHIN JA KANSAINVÄLISILLE JÄRJESTÖILLE

Kommentit ehdotetun lain 7 lukuun

Ehdotetun lain 43 §:ssä on säädetty erityistilanteita koskevista poikkeuksista. Lainkohdan 1 momentin 1 kohdan mukaan henkilötietoja voidaan siirtää

kolmanteen maahan tai kansainväliselle järjestölle muun muassa silloin, jos siirto on tarpeen rekisteröidyn tai toisen henkilön elintärkeiden etujen suojaamiseksi. Poliisihallitus ehdottaa, että lakiehdotuksen perusteluissa avattaisiin elintärkeät edut käsitteen sisältö ja suhde kansallisessa lainsäädännössä

käytettyyn ilmaisuun "erittäin tärkeä yksityinen etu", jollei sitä ole mahdollista käyttää suoraan, jotta saadaan sen mukaiset vakiintuneet tulkinnat

käyttöön.

8 LUKU. VALVONTAVIRANOMAINEN

Kommentit ehdotetun lain 8 lukuun

Esityksen 48.2 §:ssä ehdotetaan poliisille velvollisuutta antaa tarvittaessa virka-apua Tietosuojavirastolle. Yksityiskohtaisen perustelujen mukaan pykälän

2 momentissa säädettäisiin tietosuojalautakunnasta ja tietosuojavaltuutetusta annetun lain 8 §:ää vastaavalla tavalla, että poliisi on velvollinen tarvittaessa antamaan Tietosuojavirastolle virka-apua sille kuuluvien tehtävien suorittamiseksi. Virka-apu voisi tulla kyseeseen esimerkiksi 1 momentissa tarkoitettujen tarkastusten toteuttamisen yhteydessä, jolloin Tietosuojavirasto voisi tarvita poliisilta virka-apua tarkastuskohteeseen pääsemiseksi.

Velvollisuus virka-apun antamiseen on itse pykälässä kuitenkin rajattu vain 1 momentissa tarkoitettun tarkastuksen suorittamiseen. Säännöksen muotoilu

ja perusteluiden välinen ristiriita tulisi korjata säilyttämällä nykytila. Poliisihallitus pitää perusteltuna poliisille kuuluvaa velvollisuutta tarvittaessa

antaa virka-apua Tietosuojavirastolle yleisesti sille kuuluvien tehtävien suorittamiseksi.

Työryhmä ei ole esittänyt hallinnollisten sanktioiden kohdentamista toimivaltaisiin viranomaisiin. Poliisihallitus toistaa sisäministeriölle antamassaan

lausunnossa EU:n tietosuojasetuksen täytäntöönpanoryhmän mietinnöstä (POL-2017-14872, 21.8.2017) esittämänsä näkemyksen siitä, että hallinnollisten

sakkojen tulisi koskea myös viranomaisia. Hallinnollisten sakkojen enimmäismäärien tulisi kuitenkin olla selkeästi yleisen tietosuojasetuksen

83 artiklassa säädettyjä määriä pienempiä. Pienemmätkin yhteisten rahojen siirrot virastolta toiselle hallinnollisten sakkojen muodossa olisivat varoittavia ja ohjaisivat viranomaisten budjettisuunnittelua tietosuojan kehittämistyössä.

Poliisin osalta yhdenmukainen lähestymistapa riippumatta siitä sovelletaanko toimintaan rikosasioiden tietosuojadirektiiviä vai yleistä tietosuojasetusta

olisi tarkoituksenmukainen. Direktiivi ei suoraan edellytä vastaavien hallinnollisten sakkojen käyttöä kuin yleinen tietosuojasetus, mutta se

antaa sille mahdollisuuden. Direktiivin 57 artiklan mukaan "jäsenvaltioiden on vahvistettava säännöt tämän direktiivin nojalla annettuihin säännöksiin

kohdistuvien rikkomisten johdosta määrättävistä seuraamuksista ja toteutettava kaikki tarvittavat toimenpiteet niiden täytäntöönpanon varmistamiseksi.

Seuraamusten on oltava tehokkaita, oikeasuhteisia ja varoittavia."

Säädettäessä hallinnollisia sakkoja koskemaan toimivaltaisia viranomaisia tulisi korostaa, että tietosuojaviranomaiset tulisivat ensisijaisesti käyttämään

ehdotetun lain 50 pykälän mukaisia korjaavia toimivaltuuksia. Toki tämän uuden seuraamusjärjestelmän osalta tulisi varmistaa, että toimivaltuudet,

menettelyt, kohteen oikeusturva, seuraamusjärjestelmä, näyttötaakkakysymykset, muutoksenhakuprosessit yms. ovat kaikin puolin ennakkoon

määritelty ja kunnossa.

9 LUKU. OIKEUSTURVA

Kommentit ehdotetun lain 9 lukuun

Ehdotetussa 54 §:n 3 momentissa säädetään velvollisuudesta pitää epäilystä tämän lain rikkomisesta ilmoittaneen (ns. whistleblowing) henkilön henkilöllisyys salassa, jos henkilöllisyyden paljastamisesta voidaan olosuhteiden perusteella arvioida aiheutuvan haittaa ilmoittajalle. Perusteluissa

säännöksen ilmaistaan olevan rajoitus rekisteröidyn tarkastusoikeuteen. Poliisihallitus esittää arvioitavaksi tarvetta korjata perusteluita tältä, koska

lähtökohtaisesti tarkastusoikeus on vain henkilöä itseään koskeviin tietoihin eikä tarkastusoikeuden nojalla voi ilman tätä säännöstäkään olla oikeutta

saada tietoja muista henkilöistä.

Ehdotetun 55.2 §:n mukaan kantelun voi rekisteröidyn suostumuksella saattaa Tietosuojaviraston käsiteltäväksi myös yleishyödyllinen henkilötietojen

suojaaja edistävä yhteisö. Säännöksen perusteluissa viitataan direktiivin 55 artiklaan, jossa velvoitetaan säätämään kansallisen prosessioikeutensa

mukaisesti siitä, että rekisteröidyllä on oikeus valtuuttaa sellainen voitto tavoittelematon elin, järjestö tai yhdistys, jonka tavoitteet ovat yleisen edun mukaisia ja joka toimii henkilötietojen suojan edistämiseksi, tekemään valitus puolestaan ja käyttämään puolestaan 52, 53 ja 54 artiklassa

tarkoitettuja oikeuksia.

Poliisihallitus esittää, että säännöksen perusteluissa selkiytetään miten tällainen yhteisö määritellään, kuka sen tekee, mikä taho valvoo tällaista toimintaa.

Asialla voi olla erityistä merkitystä, jos tätä mahdollisuutta käytetään viranomaisen toiminnan häiritsemiseen tai massamaisesti jopa sen

lamauttamisyrittäksi.

10 LUKU. ERINÄISET SÄÄNNÖKSET

Kommentit ehdotetun lain 10 lukuun

Ei lausuttavaa

11 LUKU. VOIMAANTULO- JA SIIRTYMÄSÄÄNNÖKSET

Kommentit ehdotetun lain 11 lukuun

Ei lausuttavaa

YLEISPERUSTELUT

Kommentit ehdotuksen yleisperusteluihin

Lakiehdotuksen yleisperusteluissa (s.17) on esitetty, että tietosuojadirektiiviä ei sovelleta Europolin toimintaan. Poliisihallitus korostaa erityisesti keskusrikospoliisin esille tuomalla tavalla, että Europol-asetus on kuitenkin yhdenmukainen direktiivin säännösten kanssa asetuksen johdantolauseessa

40 todetulla tavalla: "Koska lainvalvonta-alalla suoritettavan henkilötietojen käsittelyn erityispiirteet tunnustetaan Euroopan unionista tehtyyn sopimukseen ja Euroopan unionin toiminnasta tehtyyn sopimukseen liitetyssä, henkilötietojen suojasta rikosoikeuden alalla tehtävän oikeudellisen yhteistyön ja poliisiyhteistyön aloilla annetussa julistuksessa N:o 21, Europolin tietosuojasääntöjen olisi oltava itsenäiset ja samalla yhdenmukaiset muiden sellaisten tietosuojaan liittyvien välineiden kanssa, joita sovelletaan unionissa tehtävän poliisiyhteistyön alalla. Näihin välineisiin kuuluvat erityisesti Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi (EU) 2016/680.. ."

Tästä syystä poliisi pitää tärkeänä, ettei kansallisten viranomaisten oikeutta tietojen käsittelyyn säädetä Europolilla olevaa oikeutta suppeammaksi ainakaan

direktiiviin vedoten. Jos Europolilla on oikeus tietojen käsittelyyn määrättyllä tavalla, ei vastaavaa käsittelytapaa tulisi kieltää kansallisilta viranomaisilta.

Taloudelliset vaikutukset

Poliisihallitus yhtyy näkemykseen direktiivin tietojärjestelmien kustannusvaikutuksia koskevaan näkemykseen. Tietosuojadirektiivillä olisi suoria ja

välillisiä vaikutuksia kansallisiin tietojärjestelmiin ja vaikutukset käytännössä konkretisoituvat yksittäisiä viranomaisia koskevan täydentävän sääntelyn

kautta. Direktiivin vaatimusten kustannusvaikutukset voivat olla kokonaisuutena huomattavia siltä osin, kun kyse on pakollisista velvoitteista, joita

ei ole aiemmin pantu täytäntöön tietojärjestelmissä. Kustannukset myös vaihtelevat rekisterinpitäjittäin.

Poliisihallitus täsmentää työryhmän mietinnössä esitettyjä poliisin tietojärjestelmäkustannuksia seuraavasti:

Poliisi uudistaa parhaillaan keskeisiä toiminnanohjausjärjestelmiään (VITJA). Tietosuoja-asetuksen ja direktiivin aiheuttamat kokonaiskustannukset Vitja hankkeelle asettunevat arviolta välille 1-2M€, riippuen. Nämä katetaan kuitenkin olemassa olevalla rahoituksella.

Kustannusvaikutuksia muihin poliisin järjestelmiin, joihin erillistä rahoitusta ei ole, on erityisesti pakollisilla vaatimuksilla, jotka koskevat henkilötietojen käyttörajoitusmerkintöjä (rekisteröidyn taikka muun viranomaisen tai toisen jäsenvaltion viranomaisen pyynnöstä) ja henkilötietojen käsittelyn rajoittamista

teknisin keinoin. Näistä arvioidaan aiheutuvan yhteensä n. 850 000 euron ylläpitokustannukset.

Vaatus rekisteröidyn oikeuksien käyttämisen mahdollistamisesta sähköisten asiointipalvelujen kautta ei säädöstasolla ole ehdottoman pakollinen. Käytännössä asiointipalvelujen käyttämisen ja tarkastusoikeuden toteuttamisen mahdollisimman pitkälle menevä automatisoinnin on kuitenkin arvioitu

olevan ainoa keino poliisin suoritua rekisteröidyn oikeuksien toteuttamisesta asianmukaisesti.

Poliisihallitus yhtyy työryhmämietinnössä esitettyyn näkemykseen (s. 47), jonka mukaan "... tietosuojasääntelyä koskevan tietoisuuden lisääntymisen ja aiempaa vahvempien valvontaviranomaisten toimivaltuuksien myötä rekisteröidyt henkilöt käyttäisivät aiempaa aktiivisemmin oikeuksiaan." Vaikka työryhmä

pitääkin vaikeana arvioida sitä, missä määrin rekisteröidyt käyttäisivät oikeuksiaan, on erityisesti poliisin toimintaan kohdistuva kiinnostus huomioiden oletettavaa, että rekisteröidyn oikeuksien käyttö poliisin käsittelemiin henkilötietoihin lisääntyy.

Poliisin käsittelemät henkilötiedot ovat monelta osin tarkastusoikeuden ulkopuolella. Tarkastusoikeuden toteuttaminen edellyttää poliisissa laajasti manuaalista työtä sen varmistamiseksi, että vain tarkastusoikeuden alaisia tietoja annetaan rekisteröidylle. Työn automatisointi ja sähköisen asioinnin

mahdollistaminen on ainoa keino pienentää erityisesti tarkastusoikeuden toteuttamisen edellyttämän vastaavan henkilötyömäärän merkittävää kasvua. Tämä aiheuttaisi kuitenkin kustannuksia kehitysvaiheessa asiointipalvelun rakentamisen ja lähdejärjestelmien muutostarpeiden vuoksi arviolta n. 500

000 €.

Vaikutukset viranomaisten toimintaan

Poliisihallitus esittää täsmennettäväksi työryhmän mietinnössä esitettyjä vaikutuksia poliisin toimintaan seuraavasti:

EU:n tietosuojasäännösten kansallinen täytäntöönpano ehdotetussa muodossaan lisää myös manuaalisen ja hallinnollisen työn tarvetta tavalla joka edellyttää lisäresursointia. Mietinnössä (s. 47) esitetyllä tavalla tietoisuuden lisääntymisen ja aiempaa vahvempien valvontaviranomaisten toimivaltuuksien

myötä rekisteröidyt henkilöt käyttäisivät aiempaa aktiivisemmin oikeuksiaan. Tämän lisäksi myös rekisteröidyn oikeuksien laajeneminen (esim. oikeus rajoittaa käsittelyä) sekä lisääntyvä perusteluvollisuus (esim. oikeus periä maksuja tarkastusoikeuden käytöstä vain jos pystyy osoittamaan

pyynnön ilmeisen perusteettomuuden tai kohtuuttomuuden) kasvattaa manuaalista työtä rekisteröidyn oikeuksien toteuttamisessa tarkastusoikeuden mahdollisimman pitkälle viedystä automatisoinnista huolimatta.

Koska rekisteröityjen oikeudet poliisissa toteutetaan ja tullaan myös jatkossa pääosin toteuttamaan suoraan rekisteröityä lähinnä olevan poliisiyksikön toimesta, tarvittaisiin rekisteröidyn oikeuksien toteuttamiseen jatkossa päätoimiset tekijät jokaiseen Poliisihallituksen alaiseen poliisiyksikköön poliisiammattikorkeakoulua lukuun ottamatta (12 htv).

Poliisissa tietosuojavastaan kaltainen rooli on ollut Poliisihallituksessa pidempään. Tietosuojavastaavan tehtävien hoito ei suoraan edellytä lisäresursointia poliisissa. Merkittävä osa tietosuojatehtävistä hoidettaisiin kuitenkin jatkossakin poliisiyksiköissä. Poliisiyksiköissä tietosuojan vastuuhenkilöiden tehtäviä

on tähän saakka hoidettu oman toimen ohella. Uudistuneiden säännösten myötä kasvaviin kehittämis-, dokumentointi-, seuranta- ja raportointivaatimukseen vastaamiseksi kaikkiin Poliisihallituksen alaisiin yksiköihin tarvittaisiin päätoiminen tekijä (13 htv).

Uudistuvat tietosuojavaatimukset ja erityisesti tietosuojasäännösten hajautuminen suoraan sovellettavan tietuoja-asetuksen lisäksi moniin eri kansallisen tason yleis- ja erityislakeihin (vähintään 4 eri säädöstä poliisin perustoiminnassakin ja osin jopa 6 eri säädöstä) aiheuttavat merkittävän tarpeen kouluttaa henkilöstöä.

Henkilöstön osaamisen kasvattamiseksi tarvitaan koulutusta koko poliisihallintoon. Koulutus toteutetaan pääosin verkkokoulutuksena tai työpaikkakoulutuksena. Koska koulutukseen kokonaisuutena käytetty työaika on poissa muihin työtehtäviin käytettävissä olevasta työajasta, aiheutuu koulutukseen osallistumisesta laskennallisia kustannuksia 39 htv, sekä koulutuksen suunnittelusta ja toteuttamisesta yhteensä n. 40 htv

verran. Näiltä osin ei ole lisärahoituksen tarvetta.

Erilliskustannuksia aiheutuu työpaikan ulkopuolella toteutettavan lähiopetuksen ajalta (140 hlöä) maksettavista päivärahoista sekä matkustamiskustannusten korvauksista yhteensä noin 22.700 euroa.

YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT

Kommentit ehdotuksen yksityiskohtaisiin perusteluihin

8 pykälän yksityiskohtaisissa perusteluissa tuodaan esille esimerkkejä tarvittaessa ja mahdollisuuksien mukaan selvästi toisistaan erotettavista henkilötiedoista, jotka koskevat käsiteltävän asian kannalta eri asemassa olevia rekisteröityjä. Poliisihallitus esittää että esimerkkeihin lisätään direktiivin 6 artiklan d kohdassa mainitut rikoksesta epäiltyjen ja rikoksesta tuomittujen henkilöiden kontaktit tai kumppanit.

Ehdotuksen 30 §:n yksityiskohtaiset perustelut (s 80, 2. kappale) ovat ristiriidassa pykälätekstin kanssa. Perustelujen mukaan jos rekisterinpitäjä 2

momentin mukaisesti perii maksun tai kieltäytyy suorittamasta toimenpidettä, sen on tarvittaessa voitava osoittaa pyynnön ilmeinen perusteettomuus

tai kohtuuttomuus. Pykäläteksti ei aseta dokumentointivelvoitetta tilanteessa jossa rekisterinpitäjä kieltäytyy suorittamasta toimenpidettä.

ERITYISLAINSÄÄDÄNTÖÖN EHDOTETUT MUUTOKSET

Kommentit oikeusministeriön hallinnonalan erityislainsäädäntöön ehdotettuihin muutoksiin

Laki henkilötietojen käsittelystä Rikosseuraamuslaitoksessa annetun lain muuttamisesta

Työryhmämietinnön mukaan (keskeiset ehdotukset s. 43) esitykseen sisältyy ehdotukset direktiivin kansallisen täytäntöönpanon edellyttämien muutosten

tekemisestä eräisiin oikeusministeriön toimialan lakeihin. Työryhmä ehdottaa direktiivin edellyttämiä muutoksia myös lakiin henkilötietojen käsittelystä

Rikosseuraamuslaitoksessa (lakiehdotus 6). Poliisihallitus pitää tarkoituksenmukaisena tehdä samassa yhteydessä myös alla esitetyt toiminnalliset

muutokset.

Henkilötietojen käsittelyä Rikosseuraamuslaitoksessa koskevassa lainsäädännössä tulee ottaa huomioon ehdotetun lain yhdenmukaisuus vankeuslain

(767/2005) 2 §:ssä asetetun vankeuden täytäntöönpanon tavoitteen kanssa. Vankeuslain 2 §:n mukaan vankeuden täytäntöönpanon yhtenä tavoitteena

on estää rikosten tekeminen rangaistusaikana.

Rangaistusaikana tehtyjen rikosten estämisen kannalta ehdotetun lain eri rekistereillä ja niiden sisältämien tietojen vaihtamisella eri viranomaisten

kesken on erittäin suuri merkitys. Käytännössä tilanne on se, että järjestäytyneiden rikollisryhmien toteuttamia rikoksia ja rikollisryhmien verkostoitumista

suunnitellaan ja johdetaan myös vankilasta. Tätä ilmiötä tulisi kyetä torjumaan myös viranomaisten välisen tiedonvaihdon tehokkaalla toteuttamisella.

Tietojenvaihdon mahdollistaminen ehdotetussa laissa olisi tärkeää rangaistusaikana tehtyjen rikosten estämiseksi ainakin seuraavin osin:

Tapaajarekisteri

Henkilötietojen käsittelystä Rikosseuraamuslaitoksessa annetun lain 14 §:n tulisi lisätä Rikosseuraamuslaitokselle oikeus luovuttaa poliisille tietoja myös 9 §:n mukaisesta tapaajarekisteristä. Rikostorjunnan kannalta on usein keskeistä tietää, ketkä vankeja tapaavat ja toisaalta ne, joille on annettu tapaamiskielto.

Turvallisuustietorekisteri

Tietojen luovuttaminen turvallisuustietorekisteristä ei 26 §:n mukaan olisi mahdollista teknisen käyttöyhteyden avulla tai muutoin sähköisesti. Teknisen käyttöyhteyden avulla tapahtuva tietojen luovuttamisen mahdollistaminen vastaavasti kuin muiden poliisille luovutettavien tietojen osalta (esityksen 14 ja

24 §:t) olisi tärkeää erityisesti vankilassa tai vankilasta käsin tapahtuvan taikka rangaistusaikaisen rikollisuuden ehkäisemiseksi

ja selvittämiseksi tarpeellista yhteistyötä varten. Rikostiedustelua koskevan tiedonvaihdon tulisi olla vastavuoroista ja noudattaa samoja menettelytapoja.

MUUT MAHDOLLISET KOMMENTIT

Muut mahdolliset kommentit työryhmän mietintöön

Tietosuojasetuksen johdantolauseessa 27 todetaan, ettei asetusta sovelleta kuolleita henkilöitä koskeviin tietoihin. Kyseisessä kohdassa kuitenkin annetaan jäsenvaltioille mahdollisuus säätää kuolleiden henkilöiden henkilötietojen käsittelyä koskevista säännöistä. Poliisihallitus katsoo, että olisi perusteltua vielä harkita kuolleiden henkilötietojen käsittelyä koskevaa kansallista sääntelyä ja tässä harkinnassa huomioida muun lisäksi myös vainajan läheisten suojan tarve.

Råman Jari

Poliisihallitus, päätöksentekijä poliisiylijohtajan sijaisena poliisijohtaja Sanna Heikinheimo, esittelijä tiedonhallintapäällikkö Jari Råman